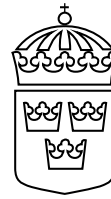

Regeringens skrivelse

2025/26:163

Attraktiva platser – bredare genomslag för politiken för arkitektur, form och design

Skr.
2025/26:163

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 12 mars 2026

Ulf Kristersson

Johan Britz
(Kulturdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen presenterar regeringen en ny inriktning för arbetet mot det nationella målet för arkitektur, form och design, med utgångspunkt i att alla ska ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön, att samverkan ska utvecklas och att värden ska tas till vara och utvecklas.

Inriktningen är att:

- främja fler röster och ett delat ansvar samt i högre grad lyfta det befintligas värden och behoven av estetiskt tilltalande livsmiljöer,
- stärka fokus på den kreativa kärnan och de samhällsvärden som starka och innovativa branscher inom området kan skapa, och
- skapa nya former för de statliga insatserna, med en mer systematisk uppföljning av målpuppfyllelsen.

I skrivelsen redogörs även för regeringens bedömning att det genom inordnandet av Statens centrum för arkitektur och designs och Statens konstråds uppgifter i Moderna museet har skapats en stark och tydlig aktör inom konst, arkitektur, form och design i Sverige.

Innehållsförteckning

1	Hittills genomfört arbete mot målet för arkitektur, form och design	3
2	Arbetet mot målet för arkitektur, form och design behöver tas vidare	4
2.1	Ny inriktning för det fortsatta arbetet mot målet	6
3	Breddat ägarskap och ansvar ger fler röster och perspektiv	8
3.1	Internationella perspektiv	8
3.2	Samverkan mellan det offentliga och andra aktörer	9
3.2.1	Samverkan för kvalitet, kostnadseffektivitet och innovation	9
3.2.2	Samverkan för platsutveckling och attraktiva livsmiljöer	10
3.2.3	Samverkan i hela landet	11
4	Vikten av det befintligas värden och estetiskt tilltalande livsmiljöer	12
4.1	Det offentliga visar att man värdesätter det befintliga	13
4.2	Bättre vägledning och service för att tillvarata befintliga bebyggelsemiljöers värden	13
4.3	Livsmiljöers värden skapar engagemang	14
5	Ett stärkt fokus på den kreativa kärnan	15
5.1	En nationell strategi för företag i kulturella och kreativa branscher	16
5.2	Främjande av kulturellt och kreativt skapande och företagande	17
5.3	Internationell samverkan och exportinsatser	18
6	Arkitektur, form och design för ett välmående och robust samhälle	19
6.1	Beredskap och trygghet	19
6.2	Hälsa och tillgänglighet	21
6.3	Miljömässig hållbarhet	22
7	Moderna museet – en stark och tydlig aktör inom konst, arkitektur, form och design	24
8	Uppföljning av måluppfyllelsen	25
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 mars 2026	27

1 Hittills genomfört arbete mot målet för arkitektur, form och design

Skr. 2025/26:163

Riksdagen beslutade 2018 att anta ett nationellt mål för arkitektur, form och design (prop. 2017/18:110, bet. 2017/18:KrU1, rskr. 2017/18:316). Enligt målet ska arkitektur, form och design bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden,
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids,
- det offentliga agerar förebildligt,
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas,
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Det övergripande nationella målet, med dess sex preciseringar, ska vara styrande för statens initiativ när det gäller arbetet med gestaltade livsmiljöer, arkitektur, form och design och kan vara vägledande för kommuner och regioner.

Målet, som föreslogs i regeringens proposition Politik för gestaltad livsmiljö (prop. 2017/18:110), kompletterar andra nationella mål som berör den gestaltade livsmiljön. Enligt propositionen är gestaltad livsmiljö ett perspektiv med vilket följer en helhetssyn på formandet av livsmiljön i vilken arkitektur, form och design ses som ett sammanhållet område. Perspektivet omfattar dock inte bara arkitektur, form och design, utan också bl.a. konst, historiska sammanhang och sociala värden.

Fyra myndigheter, utpekade i propositionen, har haft ett särskilt ansvar för genomförandet av politiken för gestaltad livsmiljö och därmed centrala roller för arbetet mot målet: Statens centrum för arkitektur och design (i fortsättningen kallat ArkDes), Boverket, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd (före inordnandet av ArkDes och Statens konstråds uppgifter i Moderna museet, se avsnitt 7). Myndigheterna, med en riksarkitektfunktion tillförd Boverket, har gjort stora insatser för att etablera och sprida perspektivet gestaltad livsmiljö, inte minst till andra myndigheter. ArkDes har även följt upp politikens genomslag, med måluppfyllelsen, i årliga rapporter (2020–2023).

Flera andra myndigheter har tagit till sig av perspektivet gestaltad livsmiljö och integrerat det i sin egen verksamhet, i linje med målpreciseringen att det offentliga agerar förebildligt. Ett exempel är Trafikverket, som 2023 antog ett långsiktigt arkitekturprogram utifrån politiken för gestaltad livsmiljö. Programmet har bl.a. legat till grund för myndighetens arbete med arkitekttävlingar. Därutöver har allt fler kommuner antagit egna arkitekturpolicies.

Rådet för hållbara städer inrättades genom regeringsbeslut 2017 med uppdrag att stärka kommunernas förutsättningar att utveckla levande och hållbara städer och samhällen (M2017/03234). För att spegla den nya

inriktningen för stadsutvecklingspolitiken som lanserades i Ny strategi för levande och trygga städer (skr. 2024/25:96) ändrades rådets namn 2025 till Rådet för levande städer (LI2025/00210). Antalet deltagande myndigheter utökades också med två, då Brottsförebyggande rådet och Myndigheten för civilt försvar inkluderades i arbetet. Sammanlagt 14 myndigheter har nu i uppdrag att bistå Rådet för levande städer. En representant från Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), som företräder kommunerna och regionerna, ingår också i rådet.

2 Arbetet mot målet för arkitektur, form och design behöver tas vidare

Regeringen ser att det fortsatt finns möjlighet och behov av att utveckla arbetet mot det fastlagda målet. Att alla ska ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön är både en del av målet och en förutsättning för att övriga delar av målet ska kunna uppnås – det är såväl ett mål som ett medel. Möjligheterna till omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer försvåras betydligt om förutsättningarna att påverka inte är goda och om målpreciseringen om att samarbete och samverkan ska utvecklas inte genomförs fullt ut. Det handlar både om den enskildes möjlighet att få sin röst hörd och sitt engagemang sett i frågor om gestaltning och om ökad öppenhet för samverkan mellan offentliga aktörer, näringsliv och civilsamhälle i gestaltningen av våra livsmiljöer. Här ser regeringen att mer kan göras.

I rapporten Arkitektur och gestaltad livsmiljö – Sammanfattning av Boverkets arbete 2018–2020 (Boverket 2020:23) konstaterar myndigheten att politiken för gestaltad livsmiljö är bred, men att i regeringsuppdraget om att förstärka arbetet med arkitektur och gestaltad livsmiljö (N2018/02273/SPN) är den utpekade målgruppen smal, med främst offentliga aktörer på statlig, regional och lokal nivå. Myndigheten menar att ett brett genomslag för politiken inte kommer att ske förrän näringsliv och akademi involveras i arbetet samt att även civilsamhälle och enskilda medborgare har en viktig roll att spela.

I ArkDes uppföljning av politiken för gestaltad livsmiljö 2022 slår myndigheten, utifrån en enkätundersökning, fast att allmänhetens delaktighet i stads- och samhällsutvecklingen samt i utvecklingen av den egna närmiljön inte lever upp till politikens mål, även om man kan skönja viss utveckling. Myndigheten konstaterar också behovet av att fler aktörer kopplas på i arbetet med gestaltad livsmiljö med nya forum för dialog och samverkan. Det lyfts särskilt att de statliga myndigheterna inte involverar de privata aktörerna som ansvarar för utförande.

I ArkDes uppföljning av politiken för gestaltad livsmiljö 2023 framgår att det gjorts en undersökning där enbart 35 procent av de tillfrågade arkitekt-, bygg- och fastighetsbolagen ansåg att politiken för gestaltad livsmiljö lett till förändringar i synsättet inom branschen som helhet. Två tredjedelar av bolagen efterfrågade kunskaphöjande åtgärder om gestaltad livsmiljö för att stärka arbetet med politikens frågor.

I studien Design som utvecklingskraft (Föreningen Svensk Form och SVID – Stiftelsen Svensk Industridesign, 2022) menar författarna att det i stor utsträckning finns kunskapsbrister hos berörda myndigheter i fråga om designområdet och designprocessernas innehåll och komplexitet.

Exemplen ovan visar på att nya typer av insatser krävs för att stärka förutsättningarna för alla att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön och för en utvecklad samverkan och därmed för måluppfyllelsen i stort.

I regeringens nya strategier för företag i kulturella och kreativa branscher (skr. 2023/24:111) och för levande och trygga städer (skr. 2024/25:96) understryks behovet av ett starkare fokus på attraktiva livsmiljöer som invånarna kan vara stolta över och de kulturella och kreativa branschernas roll i detta. Regeringen ser att mer fokus bör läggas på detta även i arbetet mot målet för arkitektur, form och design, inte minst utifrån människors behov av estetiskt tilltalande livsmiljöer.

Inordnandet av ArkDes och Statens konstråds uppgifter i Moderna museet ger därtill nya möjligheter att utveckla arbetet mot målet (se avsnitt 7).

Fältet som politikområdet rör sig inom blir dessutom alltmer komplext med många aktörer på olika nivåer. Till det kommer krav på tillgänglighet, omställningskrav utifrån digitaliseringens möjligheter och omdanande kraft, klimat- och miljöutmaningar som berör samhällets funktion, vårt boende och kulturarv och nya eller förstärkta utmaningar kring exempelvis beredskap och trygghet. Det ställer krav på hur det offentliga organiseras för att möta ett komplext fält och här ser regeringen att arkitektur, form och design, deras praktik och kunskapsproduktion, spelar roll.

Designprocessen, där samverkan mellan beställare och designer sker med olika brukares behov och önskemål i centrum, kan tjäna som inspiration i sammanhanget. Ett vridande och vändande, där inte bara svaret utan även frågan undersöks, kan leda till nya lösningar och perspektiv inom ett komplext fält. Så är det även med arbetet mot målet för arkitektur, form och design – det kan inte bara formas av offentliga aktörer utifrån givna frågeställningar. Det är på marken, hos berörda aktörer och medborgarna, som de viktiga erfarenheterna görs. Därifrån behövs fler perspektiv och röster.

Regeringen anser att utvecklingen med utmaningarna och möjligheterna ovan bör beaktas i en ny inriktning för det fortsatta arbetet mot målet.

Regeringens inriktning

Inriktningen för det fortsatta arbetet mot målet för arkitektur, form och design är att:

- främja fler röster och ett delat ansvar samt i högre grad lyfta det befintligas värden och behoven av estetiskt tilltalande livsmiljöer,
- stärka fokus på den kreativa kärnan och de samhällsvärden som starka och innovativa branscher inom området kan skapa, och
- skapa nya former för de statliga insatserna, med en mer systematisk uppföljning av målnuppfyllelsen.

Fler röster och ett delat ansvar ska främjas och det befintligas värden samt behoven av estetiskt tilltalande livsmiljöer ska lyftas

Regeringen ser behov av att i högre grad utgå från tre perspektiv i det fortsatta arbetet mot målet för arkitektur, form och design och dess preciseringar. Det första perspektivet handlar om att mer genomgående och på djupet se värdet av fler röster och ett delat ansvar inom frågor som rör arkitektur, form och design. Detta är en viktig förutsättning för att bättre kunna möta målpreciseringen om att samarbete och samverkan utvecklas.

Det andra perspektivet handlar om att i högre grad lyfta det befintligas värden. Detta, tillsammans med det tredje perspektivet – att i högre grad lyfta människors behov av estetiskt tilltalande livsmiljöer – kan bidra till att möta målpreciseringen om att estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas.

Att grupper och individer vill engagera sig i estetiska och andra aspekter av hur deras omgivande miljöer är gestaltade finns det otaliga exempel på – det kan bli extra tydligt när förankringen i lokalsamhället inte har gjorts tillräckligt vid olika typer av offentliga projekt.

När impulserna gällande arkitektur, form och design också kommer från andra aktörer än de offentliga stärks förankringen. Det handlar om att öka kvaliteten och kostnadseffektiviteten genom att fler synsätt och behov lyfts i ett tidigt skede av processen. Det ger ett bredare perspektiv på vilken funktion ett hjälpmedel, en tjänst eller ett nytt bostadsområde ska fylla.

Att bredda perspektiv och möjliggöra för ett bredare ansvarstagande kan exempelvis handla om samverkan mellan det offentliga, civilsamhället och näringslivet kring gestaltningen av en plats för att främja attraktivitet och trygghet i en kommun eller ett specifikt område. Det kan vara offentliga insatser för att bidra till förverkligandet av branschens egna innovationsinitiativ, men även brukarinflytande om hjälpmedel i vård och omsorg eller att barnen får säga sitt när en ny lekplats ska gestaltas.

Det handlar också om att fler ska hitta sin plats i Sverige, med en ökad känsla av tillhörighet och ansvar. En vilja att upptäcka, förvalta, utveckla och föra vidare en plats historia är central. Att erkänna och lyfta det befintligas värden är avgörande inte bara för tillhörighetskänslan och stoltheten, men också för ansvarstagandet och hållbarheten. Det handlar inte bara om objektiva värden som har betydelse för hela mänskligheten,

liknande Unescos koncept ”särskilt stort universellt värde”, utan också om personliga värden som en individ knyter till en viss plats eller ett visst objekt. Fler röster och ett delat ansvar blir också en del av att erkänna och möta behoven av estetiskt tilltalande livsmiljöer.

Skr. 2025/26:163

Det offentliga bör främja samt ge utrymme och vägledning för tillvaratagande och utveckling av värden i hela landet och tillhandahålla verktyg åt engagerade individer eller representanter för näringsliv och civilsamhälle som vill ta ansvar för sin plats. I detta gäller även att se estetiskt tilltalande livsmiljöer som ett betydande värde i sig.

Skälen för inriktningen att främja fler röster och ett delat ansvar utvecklas i avsnitt 3. Skälen för inriktningen att i högre grad lyfta det befintligas värden och människors behov av estetiskt tilltalande livsmiljöer utvecklas i avsnitt 4.

En stark kreativ kärna med starka och innovativa branscher som skapar stora samhällsvärden

Utöver att arbetet i högre grad bör utgå från perspektiven ovan bedömer regeringen att fokus på två aspekter behöver stärkas ytterligare för att målet för arkitektur, form och design ska kunna uppnås.

Regeringen ser att de verksamma inom arkitektur, form och design behöver ha goda förutsättningar att verka kommersiellt samtidigt som de ska ges möjlighet att bejaka och utveckla sin kreativitet. På så sätt stärks fokus på den kreativa kärnan – att verksamheter inom arkitektur, form och design har sin grund i det konstnärliga skapandet.

För det andra skapar starka och innovativa branscher betydande värden för samhället, utöver de rent ekonomiska, och regeringen ser stora möjligheter att lyfta och vidare främja de positiva effekter som högkvalitativ arkitektur, form och design ger. Exempelvis har genomtänkt gestaltning stor betydelse för vår hälsa och våra samhällens tillgänglighet och hållbarhet. Därtill har de senaste åren frågor om beredskap och trygghet behövt lyftas alltmer av det offentliga. Medan ogenomtänkt gestaltning kan påverka trygghet på ett negativt sätt kan arkitektur, form och design bidra till lösningar som stärker såväl säkerhet som trygghet.

Skälen för inriktningen att stärka fokus på den kreativa kärnan utvecklas i avsnitt 5. Skälen för inriktningen att stärka fokus på de stora samhällsvärden som starka och innovativa branscher skapar utvecklas i avsnitt 6.

Nya former för de statliga insatserna

Den nya inriktningen för arbetet med politikområdet, med fler röster och ett delat ansvar, ställer i viss mån nya krav på formerna för de statliga insatserna.

Genom inordnandet av ArkDes och Statens konstråds uppgifter i Moderna museet bedömer regeringen att en stark och tydlig aktör inom konst, arkitektur, form och design i Sverige har skapats, med goda förutsättningar att arbeta i linje med den nya inriktningen för arbetet mot målet. Skälen för denna bedömning utvecklas i avsnitt 7.

För att kunna följa upp målpuppfyllelsen inom ett politikområde som tydligare involverar fler aktörer med fler röster och ett delat ansvar

3 Breddat ägarskap och ansvar ger fler röster och perspektiv

Många vill engagera sig i gestaltandet av sina närmiljöer. Ett gott exempel är den årliga utmärkelsen Årets strålkastare som gemensamt delas ut av Boverket, Riksantikvarieämbetet samt tidigare ArkDes och Statens konstråd. Utmärkelsen lyfter aktörer som genom sitt arbete exemplifierar målen i Sveriges nationella politik för arkitektur, form och design samt bidrar till att sprida kunskap, goda idéer, initiativ och att skapa engagemang kring frågorna. Utmärkelsen har tilldelats aktörer från det offentliga, civilsamhället och näringslivet – alla med ett starkt och inspirerande engagemang i dessa frågor.

Med flera olika typer av aktörer kommer fler perspektiv. Detta har tagits fasta på även på internationell nivå.

3.1 Internationella perspektiv

I arbetet mot målet för arkitektur, form och design verkar internationella initiativ som en inspiration. Utmaningarna inom området är liknande runtom i världen och samverkan bör därför inte hållas enbart inom Sveriges gränser.

FN:s boende- och bosättningsorgan, UN-Habitat, har i sitt *Urban Agenda*-samarbete partner på alla nivåer, från nationella regeringar till lokala styren, civilsamhällesorganisationer och privat sektor.

De europeiska kulturministrarna skrev 2018 under Davos-deklarationen om *Baukultur*, ett begrepp som fångar de mänskliga aktiviteter som påverkar den byggda miljön. Deklarationen tar upp vikten av att grunda den byggda miljön i vår känsla för platser och behov av att kunna identifiera oss med våra livsmiljöer. Då *Baukultur* ses som ett gemensamt ansvar för regeringar, organisationer och den privata sektorn läggs fokus på sektorsöverskridande flernivåsamarbete. Detta visas även på genom att partner till Davos-deklarationen är allt från offentliga och privata internationella organisationer till individer.

Inom EU lanserades ett nytt europeiskt Bauhaus (NEB) 2020 av EU-kommissionsordföranden Ursula von der Leyen. Syftet med initiativet är att främja skapandet av byggnader, offentliga utrymmen och grannskap som är vackra, hållbara och inkluderande och som kan föra människor samman i en anda av samskapande och gemenskap. Initiativet har hittills fört samman aktörer från många olika politikområden på europeisk nivå, men också engagerat aktörer inom arkitektur, form och design – samt flera andra områden – i lokalsamhällen i hela Europa.

Utifrån initiativets tvärsektoriella aspekter är det fyra departement som samverkar kring NEB i Sverige: Landsbygds- och infrastruktur-

I 2023 års sammanfattning av Boverkets arbete med koordinering av NEB (Boverket 2023:10) konstaterar Boverket att många svenska aktörer har börjat förstå kraften i NEB, men att myndigheten ser behovet av att öka kunskapen om NEB inom de kulturella och kreativa branscherna, hos aktörer inom civilsamhälle, forskning och innovation samt att stärka samverkan dem emellan.

De breda flernivåinitiativ som regeringen och andra svenska aktörer aktivt deltar i på internationell nivå kan tjäna som förebild i synen på samverkan mellan offentliga aktörer, civilsamhälle och näringsliv, men visar också på behovet av strukturer och orienterbarhet i sådan samverkan.

3.2 Samverkan mellan det offentliga och andra aktörer

Med inspiration från såväl internationella som regionala och lokala initiativ kan det offentliga bli än bättre på att se samverkan med näringsliv och civilsamhälle som en möjlighet. Nya strukturer för detta kan behöva etableras. Det krävs ofta en pragmatisk och öppen inställning, men ibland även ekonomiska incitament. Samverkan kan behövas mellan offentliga aktörer med målet att förenkla för näringsliv, civilsamhälle och medborgare – exempelvis att beakta hur den sammanlagda regelbördan verkar i praktiken, med syfte att stimulera och inte omotiverat försvåra initiativ. ArkDes genomförde 2023 en undersökning bland branschaktörer kring hinder och utmaningar i arbetet med implementeringen av politiken för gestaltad livsmiljö. De tre hinder som lyftes främst var ekonomi, låg kunskap och politikens generella karaktär.

I beslut den 30 januari 2025 (LI2025/00210) stärkte regeringen Rådet för levande städers roll att underlätta dialog med och involvera kommuner och regioner samt övriga berörda aktörer i näringsliv och civilsamhälle.

3.2.1 Samverkan för kvalitet, kostnadseffektivitet och innovation

Investeringar i väl gestaltade lösningar och livsmiljöer, i dialog med brukare och professioner, kan ofta visa sig utgöra en långsiktig kostnadsbesparing och effektivisering. Därtill leder det till lägre förvaltningskostnader och att föremål eller system inte behöver bytas ut lika ofta om de är utformade utifrån väl analyserade behov. Andrahandsvärdet på design av hög kvalitet bör också ingå i kalkylen.

Som en del av Boverkets samlade arbete med arkitektur och gestaltad livsmiljö publicerade myndigheten 2024 kunskapsöversikten Den byggda formens betydelse – Kunskap från forskning (Boverket 2024:6), med kommunernas planerare som primär målgrupp. En av målsättningarna med kunskapsöversikten är att ökad kunskap och förståelse ska bidra till mer välinformerade samtal och beslut om den byggda miljön i förvaltningar och nämnder och med byggaktörer, sakägare och den intresserade allmänheten.

Att sätta medborgarens behov i centrum är inte bara en fråga om fysisk gestaltning. Digital design och tjänstedesign är viktiga områden för att förbättra interaktionen mellan det offentliga och individen och påverkar starkt medborgarnas bild av samhällets tjänster.

Innovationsguiden är ett verktyg, ägt av SKR och framtaget tillsammans med SVID. Guiden erbjuder stöd till offentliga verksamheter som vill ta fram innovativa lösningar, tillsammans med sina användare, med metoder som bygger på tjänstedesign.

I Sveriges digitaliseringsstrategi 2025–2030 aviserar regeringen att avsikten är att öka användarcentreringen av e-tjänster genom att ge Myndigheten för digital förvaltning i uppdrag att ta fram designprinciper som bl.a. innefattar hur användaren ska inkluderas i varje fas av utvecklingen.

Det offentligas förebildlighet gällande kvalitet i gestaltning är viktig, men kvalitet behöver vara en angelägenhet för fler.

3.2.2 Samverkan för platsutveckling och attraktiva livsmiljöer

Aktörer på olika nivåer och inom olika områden kan förenas av känslan av ansvar för den gemensamma plats som de verkar på. Från olika perspektiv har de alla ett delat intresse av en attraktiv miljö att leva och verka i. Denna delade vilja kan vara en stark drivkraft till olika initiativ.

Utmärkelsen Årets strålkastare 2024 gick till BY2030. Initiativet samlar Region Kronoberg, länets kommuner, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Trafikverket, akademien och lokala näringslivet med visionen att Kronobergs byar visar vägen för en hållbar landsbygdsutveckling med attraktiva boendemiljöer. Projekten inom BY2030 initieras och drivs av aktörer i lokalsamhället, som boende, näringsliv och kommun.

Stockholms handelskammare har låtit en Glädjekommission, med representanter från politiken, näringslivet, akademien och civilsamhället, och i samarbete med studenter från Berghs School of Communication, ta fram 56 förslag för ett mer levande Stockholm i rapporten Världens roligaste stad (2025).

På många platser bedrivs det i dag samverkan mellan olika aktörer i syfte att gemensamt hitta åtgärder och lösningar som bidrar till att förebygga brott, skapa trygghet och stärka områdenas attraktivitet och lokala näringsliv. Sådan samverkan tillgodoser långsiktigt områdenas gemensamma bästa och benämns ofta platssamverkan eller *Business Improvement Districts* (BIDs). Exempel på åtgärder som samverkan kan resultera i är att förbättra belysning, öka närvaro av ordningsvakter, polis eller nattvandrande vuxna, att ordna aktiviteter och evenemang som stärker gemenskapen på en plats och att göra fysiska förändringar i miljön, såsom att stärka den byggda miljöns estetiska kvaliteter. Då regeringen ser områdessamverkan som en viktig del i att skapa trygghet och förebygga brott har regeringen beslutat om propositionen Lag om avgift för områdessamverkan (prop. 2025/26:157). Med stöd av lagen kan den som bedriver områdessamverkan, under vissa förutsättningar som anges i lagen, få rätt att ta ut en avgift från berörda fastighetsägare. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 augusti 2026.

Regeringen gav den 2 maj 2024 Tillväxtverket, Boverket, Trafikverket och länsstyrelserna i uppdrag att erbjuda regionerna stöd om strategisk planering (LI2024/01013). Tillväxtverket ska även, tillsammans med länsstyrelserna, främja samverkan mellan relevanta statliga myndigheter, inklusive Boverket och Trafikverket, regionerna samt andra relevanta aktörer. Uppdraget ska bidra till bl.a. näringslivets och samhällets gröna och digitala omställning, fler bostäder samt attraktiva och tillgängliga livsmiljöer, vilket främjar en hållbar regional utveckling i hela landet.

I vissa sammanhang kan den statliga nivån spela en större roll i samverkan för platsutveckling. Det är naturligt när det finns stora statliga intressen och därmed ibland även regleringar relevanta för platsen. Exempelvis bjöd statssekreteraren på Kulturdepartementet, tillsammans med statssekreterare på Finansdepartementet och Landsbygds- och infrastrukturdepartementet den 21 oktober 2025 in till ett rundabordsamtal om samverkan för stadsutveckling med de aktörer som verkar på Skeppsholmen i centrala Stockholm. Skeppsholmen är ett statligt byggnadsminne där flera institutioner och näringsidkare är verksamma. Vid mötet diskuterades bl.a. vilka konkreta utmaningar som finns gällande tillstånd och utvecklingsmöjligheter inom ramen för nuvarande regelverk. Även Statens fastighetsverk, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen i Stockholm län och Stockholms stad medverkade under samtalet. Dialogen mellan aktörer på olika nivåer gav möjligheter att lyfta olika sidor av det gemensamma ansvar alla närvarande har för Skeppsholmen som en levande och attraktiv ö (se även avsnitt 7 om Moderna museet på Skeppsholmen) och lärdomarna torde också vara tillämpliga på andra platser med liknande förutsättningar. En plats som görs välkomnande för besök och känns levande även kvällstid bidrar dessutom till en ökad känsla av trygghet.

Utifrån regeringens syn att tillgången till ett rikt kulturliv och musikscener bidrar till städers och platser attraktivitet och utveckling gav regeringen den 12 oktober 2023 Statens kulturråd i uppdrag att kartlägga tillgången till musikscener i hela landet och undersöka musikområdets förutsättningar att få tillgång till och nyttja ändamålsenliga lokaler (Ku2023/01051). I kartläggningen Tillgången till musikscener (Statens kulturråd 2024) konstaterade myndigheten bl.a. att en fungerande samverkan mellan olika aktörer är viktig för att skapa tillgång till och kunna nyttja musikscener, men att det på flera platser är svårt för externa arrangörer att komma in och använda scener i offentliga kulturhus.

Regeringen ser att drivkrafter för samverkan för platsutveckling och attraktiva livsmiljöer finns runtom i landet och behöver ges utrymme och ibland även aktivt uppmuntras och stödjas av det offentliga. När samarbetsformer väl kommer till stånd kan de bli långsiktigt hållbara även utan offentlig inblandning.

3.2.3 Samverkan i hela landet

Gestaltade och attraktiva livsmiljöer är en fråga för hela landet. Oavsett var man bor ska man kunna förvänta sig gestaltning av hög kvalitet. Vid planering, byggande och förvaltning behöver hänsyn tas till exempelvis

geografi och demografi. Det kan handla om hur orter kan anpassas inte bara till en ökande befolkning, utan även till en minskande.

Norra Sverige har särskilda förutsättningar i fråga om klimat och näringsliv och det görs flera stora satsningar. Med inspiration från NEB tog Rådet för levande städer i samarbete med sex kommuner i Norrbotten och Västerbotten – Boden, Luleå, Gällivare, Kiruna, Skellefteå och Umeå – fram utlysningen Visioner i Norr 2021 om idéskisser för kommuner i norra Sverige kopplat till samhällsomställningen där. En uppföljande utlysning gjordes i steg 2, 2024, och tre av projekten arbetade vidare under 2025. Fem myndigheter finansierade projektet Visioner i norr. Väl samordnad samverkan mellan offentliga aktörer är värdefullt vid stora samhällsomvandlingar, som den som nu sker i norra Sverige.

Regeringen betonar i Strategi för nyindustrialiseringen och samhällsomvandlingen i Norrbottens och Västerbottens län (KN2024/01434) från 2024 att attraktiva samhällen skapas genom en god och långsiktigt hållbar livsmiljö, väl gestaltade offentliga miljöer och genom tillgång till ett varierat kulturliv, fritidsaktiviteter samt grundläggande kommersiell och viss offentlig service. Detta gäller i norr såväl som i söder.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i uppdrag (LI2025/01568) att redovisa myndighetens arbete med att samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser med anledning av samhällsomvandlingen i Kiruna. Den pågående samhällsomvandlingen i Kiruna aktualiserar ett stort antal frågor och omfattar flera olika aktörer med olika roller och ansvar. Det handlar bl.a. om bostäder, infrastruktur, riksintressen, koncessioner, miljöprövning samt plan- och byggfrågor.

År 2011 infördes kultursamverkansmodellen för att föra kulturen närmare invånarna samt ge regionerna ett ökat ansvar och ökad frihet inom kulturområdet. Det arrangeras årliga dialoger på politisk nivå mellan regeringen och regionerna. Dialogen i januari 2026 handlade delvis om just området gestaltad livsmiljö.

Inom ramen för kultursamverkansmodellen finns ett samverkansråd med myndigheter för att samordna de statliga perspektiven. Statens konstråd har varit del av samverkansrådet, men ersattes 2026 av Moderna museet, som efter inordnandet av Statens konstråds och ArkDes uppgifter kan bidra med helhetliga perspektiv inom arkitektur, form och design samt offentlig konst.

Regeringen ser fortsatta behov av dialog och mer handfast samverkan kring väl gestaltade och attraktiva miljöer i hela landet, med respekt för de olika förutsättningar, önskemål och värden som finns på olika platser runt om i Sverige.

4 Vikten av det befintligas värden och estetiskt tilltalande livsmiljöer

Precis som Davos-deklarationen om *Baukultur* uttrycker är det viktigt att vi kan identifiera oss med våra livsmiljöer. Det bidrar till sammanhållning

och en känsla av sammanhang, tillhörighet och stolthet, vilket gör oss mer benägna att ta ansvar för den plats vi ser som vår – att förvalta och utveckla de värden som finns på platsen. Det gäller både de brett erkända värdena och de mer subjektiva – känslomässiga som estetiska – värden som vi tillmäter en plats och som gör skillnad i vardagen. Med ett uppmärksammande av det befintligas värden kommer insikten att det ofta är bättre att bygga på det som finns än att riva och bygga nytt. Men också framöver kommer helt nya livsmiljöer behöva gestaltas och även då behöver värdet av estetiskt tilltalande livsmiljöer vara vägledande.

Skr. 2025/26:163

4.1 Det offentliga visar att man värdesätter det befintliga

I preciseringen till målet för arkitektur, form och design om att det offentliga agerar förebildligt ingår att offentliga aktörer kan gå före och visa framkomliga vägar för nytänkande (prop. 2017/18:110). Nytänkandet står inte i motsatsförhållande till att värdesätta det befintliga.

I sin uppföljning av politiken för gestaltad livsmiljö 2022 rekommenderar ArkDes att bevara och varsamt utveckla befintliga bebyggelsemiljöer, och de statliga bolagens ansvar lyfts särskilt. Ett exempel är Kungl. Operan, där regeringen beslutat om projektering för en renovering av operabyggnaden. Regeringens beslut åtföljdes av privata donationer till Kungl. Operan. Detta kan tjäna som ett exempel på samverkan mellan offentliga och privata medel för konstnärlig verksamhet och platsutveckling baserat på befintliga värden.

Statens fastighetsverk tog 2024 fram en vägledning för hållbar gestaltning i kulturmiljö. Vägledningen beskriver ett arbetssätt som säkerställer att åtgärder för till exempel god fysisk tillgänglighet, ett ökat brandskydd eller anpassningar för en ny verksamhet utförs på ett varsamt, kreativt och långsiktigt hållbart sätt. I detta ingår även värnande av befintliga värden.

Regeringen ser vikten av att det offentliga både i kommunikation och faktiska åtgärder visar att man värdesätter det befintliga – såväl i särskilda initiativ som i den dagliga förvaltningen.

4.2 Bättre vägledning och service för att tillvarata befintliga bebyggelsemiljöers värden

Att utgå från det befintliga innebär specifika utmaningar, men det offentliga har ett ansvar för att ge utrymme och vägledning för tillvaratagandet av de värden som finns i hela landet.

I Riksantikvarieämbetets rapport Kulturhistoriska värden i plan- och byggprocesser från 2020 slås fast bl.a. att en förutsättning för en lyckad integrering av kulturvärden i plan- och byggprocesser är att inblandade aktörer inte ser dem som ett hinder utan som en tillgång. Det ställer krav på inblandade myndigheter och i ArkDes uppföljning av politiken för gestaltad livsmiljö 2022 konstateras behov av fortsatt arbete kring hur kulturhistoriska värden ska tas tillvara, med bl.a. nätverk,

informationsinsatser, vägledning och metodutveckling gällande integrering av kulturvärden i olika processer.

Regeringen har beslutat om en tillfällig förstärkning av kulturmiljöanslaget med fem miljoner kronor årligen under perioden 2025–2030 för att stödja kommunernas arbete med att ta fram nödvändiga kunskapsunderlag för utpekande av värdefulla byggnader, platser och områden. Detta är särskilt relevant mot bakgrund av ändringar i plan- och bygglagen (2010:900) som trädde i kraft den 1 december 2025 och som påverkar hanteringen av kulturvärden i kommunernas planering och prövning av lov. Riksantikvarieämbetet har utvecklat ett metodstöd för kulturhistorisk inventering av bebyggelse, som publiceras våren 2026.

Lagändringarna gör att det tidigt blir tydligt vilka värden som ska beaktas. I vissa områden gäller nu utökad bygglovsplikt. I områden eller för byggnader som är särskilt värdefulla krävs bygglov för till exempel nybyggnad, tillbyggnad och fasadändring. Samtidigt utökas antalet åtgärder som kan utföras utan krav på bygglov. När det inte finns utpekade värden från det offentliga ges individen större utrymme att gestalta sin livsmiljö. Både behovet av ökad frihet och ökat ansvar betonas.

Regeringen har även fattat beslut om lagrådsremissen Förenklade regler vid ändring av en byggnad (LI2026/00194). I lagrådsremissen föreslås ändringar i plan- och bygglagen som förtydligar och förenklar regleringen vid ändring av en byggnad. Förslagen förbättrar bl.a. förutsättningarna för att förvalta, utveckla och nyttja det befintliga byggnadsbeståndet mer effektivt och att befintliga byggnaders kulturvärden kan bevaras och tillvaratas i större utsträckning. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

Från den 1 juli 2025, som en del av Boverkets nya byggregler, trädde preciserande föreskrifter i kraft om vad som är särskilt värdefull byggnad, varsamhet och förbud mot förvanskning vid ändring av byggnader. Övergången från icke-bindande allmänna råd till bindande föreskrifter innebär en förstärkning kring de överväganden som krävs och som påverkar en byggnads karaktärsdrag och i förlängningen de kulturhistoriska värdena hos byggnadsbeståndet.

4.3 Livsmiljöers värden skapar engagemang

Såväl permanent som tillfällig konst och gestaltning som görs relevant för såväl invånare som besökare kan i hög grad stärka befintliga miljöer genom att skapa nya konstnärliga, sociala och ekonomiska värden. Den estetiska utformningen och bearbetningen engagerar och spelar stor roll för hur den enskilde uppfattar och relaterar till sin livsmiljö. Statens konstråd har utvecklat en gedigen erfarenhet kring just samverkan och utveckling av metoder för invånarinflytande när konsten blir till.

Regeringen gav 2024 en bokstavsutredare, som benämns egnahemskommissionär, i uppdrag att verka för ökat småhusbyggande. Syftet är att verka för en ny egnahemsrörelse och att långsiktigt öka småhusens andel av nyproduktionen av bostäder. Utredaren ska också verka för anläggandet av nya trädgårdsstäder – en stadsbyggnadstyp som

ger förutsättningar för att bevara både biologiska och kulturhistoriska värden och som regeringen ser bör främjas. Skr. 2025/26:163

Den ideella kraften och känslan av tillhörighet och stolthet – och därmed ansvarstagande – för närmiljön kan stärkas av Riksantikvarieämbetets årliga bidrag till ideella organisationer inom kulturmiljöområdet. Bidraget ska stödja ideella organisationer som ger människor möjlighet att uppleva, förstå och ta ansvar för kulturmiljön och som främjar att en mångfald av kulturmiljöer bevaras, används och utvecklas. Den kraft som engagemanget för platsen kan leda till visas exempelvis av den brittiska föreningen *National Trust*, som med miljontals betalande medlemmar och tusentals volontärer sköter mer än 500 historiska egendomar, trädgårdar och naturreservat, vilket också togs upp i betänkandet Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58).

I betänkandet En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92) finns en kanon med 100 verk och företeelser som har satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk kultur och tradition. Kommitténs arbete med kulturkanon ledde till stort intresse från allmänheten och det inkom över 9 000 förslag från det svenska folket, med stor geografisk förankring i hela landet. Det har även tagits fram ett antal regionala kulturkanoner. Debatten kring kulturkanon visar på det stora engagemang som finns överallt i landet och att mycket går att knyta till platsen. Därför har regeringen i Statens kulturråds regleringsbrev för 2026 gett myndigheten i uppdrag att främja kulturturism till platser i Sverige som har koppling till de 100 verk och företeelser som ingår i En kulturkanon för Sverige.

Visit Sweden och Tillväxtverket publicerade 2023 en förstudie om kulturturism, där det slås fast att de offentliga, ideella och kommersiella krafterna behöver samverka mer och att platsutveckling bör länkas ihop mer med kulturturism. Kulturturismen växer som företeelse och med statliga stöd till produktion av audiovisuella verk ("produktionsincitament") kan människor i hela världen ta del av dessa platser från skärmen, vilket kan öka intresset för Sverige och skapa incitament att besöka vårt land.

Ökat intresse för omgivningarna bidrar till såväl attraktionskraften som den lokala ekonomin, men också till känslan av stolthet och ansvar för platsen och för nuvarande och kommande generationers upplevelse av den.

5 Ett stärkt fokus på den kreativa kärnan

I de nationella kulturpolitiska målen slås fast att mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145). Det bidrag som konstnärlig verksamhet kan ge till samhället och dess utveckling blir särskilt tydligt gällande arkitektur, form och design, där de inom yrket verksamma skapar något som brukas varje dag och som vi möter i vår vardag vare sig vi valt det eller inte.

Samtidigt finns det mycket som förenar arkitektur, form och design med andra konstnärliga verksamheter – en stark kreativ kärna utifrån estetik,

utvecklingsdrift och viljan att skapa. Även om verksamhet inom arkitektur, form och design måste kunna hantera många olika intressen har skrivningen i de nationella kulturpolitiska målen – att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft – bäring också på dessa områden. Det är viktigt att se denna kreativa kärna inom arkitektur, form och design – att områdena har sin grund i det konstnärliga skapandet och att de verksamma använder detta skapande för att gestalta våra livsmiljöer utifrån kreativitet.

Precis som för många andra konstnärliga verksamheter finns det ofta dubbla dimensioner – både det konstnärliga uttrycket och de kommersiella aspekterna. Båda dessa dimensioner måste ges utrymme för att den kreativa kärnan ska kunna prägla våra livsmiljöer. Branscherna behöver vara ekonomiskt starka och samtidigt ges möjlighet att bejaka och utveckla sin kreativitet.

5.1 En nationell strategi för företag i kulturella och kreativa branscher

Företag i kulturella och kreativa branscher bidrar till hållbar tillväxt och välfärd i hela landet. De utgör en ny basnäring i Sverige, som skapar tillväxt, export och arbetstillfällen i de berörda branscherna men bidrar även till innovation och värdeskapande i andra sektorer.

Regeringen presenterade 2024 en strategi för företag i kulturella och kreativa branscher (skr. 2023/24:111), med syfte att främja kulturskapares villkor och företagare inom de kulturella och kreativa branscherna. Strategin ska bidra till att frigöra de kulturella och kreativa företagens potential för tillväxt, sysselsättning, innovation, export samt digital och grön omställning.

Utgångsläget för detta är gott. Trots att Sverige är ett litet land har vi världsledande företag och utövare inom flera av de kulturella och kreativa branscherna. Den senaste statistiken från 2023 visar att branscherna totalt omsatte 650 miljarder kronor, bestod av över 140 000 verksamheter och sysselsatte närmare 250 000 personer.

Främjandet av kulturella och kreativa branscher kan kopplas till flera politikområden, t.ex. kultur, näring, handel och främjande, regional utveckling, landsbygd och utbildning. Med en samlad långsiktig strategi finns förutsättningar att på ett mer effektivt sätt över tid främja de kulturella och kreativa branscherna. I detta ingår att förstå företagens behov och att de aktörer som inom det offentliga har till uppgift att arbeta med stöd till kultur- och näringslivet har kunskap om villkoren för branscherna.

Ett av strategins mål fokuserar på attraktiva, hållbara livsmiljöer och ett diversifierat och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet. I strategin slås bl.a. fast att kulturella och kreativa branscher kan bidra till mer attraktiva livsmiljöer, ett ökat socialt utbyte mellan människor, ökat kulturellt deltagande, samt att invånarnas stolthet för platsen blir starkare. Det lyfts även att kulturella och kreativa verksamheter bidrar till destinationsutveckling och kulturturism, bl.a. genom olika kulturevenemang och besöksmål som museer och öppna konstnärsateljéer.

Sammantaget bidrar detta till att göra livsmiljöer attraktiva så att människor vill bo, leva och verka i alla delar av landet och har därmed också stor betydelse för möjligheten att nå målet för den regionala utvecklingspolitiken och prioriteringen av goda och attraktiva livsmiljöer som fastlagts i skrivelsen Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 (skr. 2020/21:133).

Villkoren för att bo, leva och verka i landsbygderna ska stärkas. Därför gör regeringen en översyn av den sammanhållna landsbygdspolitiken med målsättningen att en samlad landsbygdspolitisk proposition beslutas under våren 2026.

Den nationella strategin för företag i kulturella och kreativa branscher tillsammans med kultursamverkansmodellen och företagsfrämjande insatser bidrar positivt till sysselsättning, nyföretagande och platserns attraktionskraft i landsbygderna.

De kulturella och kreativa branscherna bidrar även till det nationella målet för stadsutveckling. I skrivelsen Ny strategi för levande och trygga städer (skr. 2024/25:96) lyfts företagets och kulturens roll för levande städer samt vikten av att offentliga aktörer på alla samhällsnivåer beaktar en plats värden i planarbete och andra ordinarie processer för att dessa värden ska kunna vara en tillgång för boende och besökare.

5.2 Främjande av kulturellt och kreativt skapande och företagande

De statliga stöden till kulturella och kreativa branscher finns i dag i form av såväl generella insatser som mer branschinriktade insatser. Goda ramvillkor för företagande är en viktig grund för att stärka företagets konkurrenskraft.

Företag inom arkitektur, form och design kan ta del av regeringens generella insatser för enklare företagande. Av satsningarna i budgetpropositionen för 2026 (prop. 2025/26:1) handlar det exempelvis om den tillfälliga sänkningen av arbetsgivaravgifter för unga som vid årets ingång fyllt 18 men inte 23 år, förenkling och förbättring av skattereglerna för delägare i fåmansföretag (de så kallade 3:12-reglerna) samt en utvidgning av det så kallade växa-stödet med sänkta arbetsgivaravgifter till att omfatta även en andra anställd i små företag. Patent- och registreringsverket får också medel för att stärka arbetet med immateriella tillgångar och regeringen gör även stora satsningar på regelförenklingar och på att minska företagets administrativa kostnader.

Mer riktade insatser görs också för att stärka företagardimensionen av kreativa verksamheter. Genom regeringens proposition Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta (prop. 2024/25:60) beräknas Kungl. Musikhögskolan tilldelas totalt 20 miljoner kronor för perioden 2025–2028. De ska inrätta och driva ett innovationskontor för kulturella och kreativa branscher i syfte att bl.a. öka kommersialiseringsgraden av forskning inom de konstnärliga högskolorna, däribland Konstfack.

Gällande den rent konstnärliga utvecklingen inom området har regeringen ökat medlen för arbets- och långtidsstipendier, vilka kan

Skr. 2025/26:163 tilldelas den med konstnärlig praktik inom exempelvis design och arkitektur.

En annan aspekt av kulturellt och kreativt skapande och företagande är att få in fler perspektiv från arkitektur, form och design i andra verksamheter genom att göra studerande inom andra områden uppmärksamma på den kreativa potentialen. I regeringens STEM-strategi från 2025 konstateras att det inom naturvetenskapliga och tekniska utbildningar finns behov av att integrera samhällsvetenskapliga och innovativa, humanistiska och konstnärliga element.

En mängd olika perspektiv vävs in i konstnärlig och innovativ verksamhet. Projektet *RE:CREATE*, med finansiering från Västra Götalandsregionen och EU (via Tillväxtverket) kopplar samman etablerade och oetablerade aktörer, ny teknik och framtida kompetensbehov. Projektet fokuserar på kreativa branscher som mode, arkitektur, film och design för att skapa innovation.

För att främja kulturellt och kreativt skapande och företagande behöver det offentliga och näringslivet samspara.

5.3 Internationell samverkan och exportinsatser

Svenska innovationer och lösningar inom arkitektur, form och design är relevanta utanför landets gränser och bör kunna ges mer hjälp att få större spridning och internationellt genomslag. Samtidigt är utbytet med internationella partner viktigt för att få in nya lösningar.

Det danska *Kulturens Analyseinstitut* publicerade 2025, med stöd av Nordisk kulturfond, rapporten *Udveksling i Norden* om nordiska utbyten och residensverksamhet inom konsthantverk och design. I rapporten konstateras att sådan verksamhet kan leda till bl.a. lokal tillväxt och att stärka Norden som föregångsregion inom området.

Konstnärsnämndens internationella program IASPIS, med residensprogram i Sverige och utomlands, vänder sig till konstnärligt verkamma, däribland inom arkitektur, form och design.

Svenska institutet har från och med 2025 fått i uppdrag att aktivt bidra till genomförandet av regeringens strategi för Sveriges utrikeshandel, investeringar och globala konkurrenskraft (UD2023/01758). Uppdraget innefattar även att verka i enlighet med den nationella strategin för företag inom kulturella och kreativa branscher (skr. 2023/24:111). Myndigheten ska därmed främja utvecklingen av dessa branscher och arbeta strategiskt för att stärka Sveriges position på viktiga exportmarknader – utrikeshandelsstrategin omnämner särskilt insatser för design. Att erbjuda rum för svenska aktörer att visa upp sin kreativitet på nya marknader är en viktig del av detta. Exempelvis har Svenska institutet i samverkan med svenska design- och möbelföretag använt sig av de svenska ambassaderna och residensen för ändamålet. Institutet har även bjudit in utländska delegationer till svenska mötesplatser inom design och formgivning och tagit fram en utställning för internationell användning med samtida träbyggnationsprojekt från hela Sverige.

Regeringen ser stor potential i insatser där offentliga aktörer fungerar som partner och kan bidra med att öppna dörrar för nyskapande gestaltning

med exportpotential. De kulturella och kreativa branschernas insatser för svensk export har uppmärksammats via regeringens exportpris för de kulturella och kreativa branscherna. Priset har bland annat tilldelats Svenskt Tenn och White Arkitekter.

Skr. 2025/26:163

Regeringen ser behov av ett fortsatt starkt utbyte över gränserna inom arkitektur, form och design, där gemensamma lösningar kan tas fram i gränsöverskridande samarbeten.

6 Arkitektur, form och design för ett välmående och robust samhälle

Lika självklart som att arkitektur, form och design har en konstnärlig kärna – lika självklart är det att områdena bidrar till en enklare, bättre och vackrare vardag och till att göra samhället starkare och mer anpassat utifrån invånarnas behov. De spelar en avgörande roll för att våra bostäder och de föremål som används i hemmet, i välfärden och ute i samhällena är av hög kvalitet, tillgängliga och ändamålsenliga samt har inbyggd motståndskraft utifrån exempelvis klimat- och beredskapsaspekter. Arkitektur, form och design påverkar många delar av allas vardag och framtid, som trygghet, hälsa och miljömässig hållbarhet.

6.1 Beredskap och trygghet

De senaste åren har frågor om beredskap och trygghet behövt lyftas alltmer av det offentliga. Geopolitiska hot, risk för attentat och kriminalitet ställer krav på den fysiska utformningen av vårt samhälle och det offentliga måste kunna möta upp och svara på den oro som medborgarna känner.

Dåvarande myndigheten för samhällsskydd och beredskap (som fr.o.m. den 1 januari 2026 ändrat namn till Myndigheten för civilt försvar) och Polisen publicerade 2024 vägledningen Inbyggd säkerhet – skydd av offentliga miljöer (MSB2321) där de presenterar en metod för att integrera säkerhet och design i stadsplaneringen, genom konceptet ”inbyggd säkerhet” (eng. *security by design*). I vägledningen slås det fast att skyddet av den offentliga miljön måste vara effektivt, men inte får förvandla stadsrummet till en fästning. Den vägleder kommuner, fastighetsägare, arkitekter och andra involverade i att skapa robusta, funktionella och estetiskt tilltalande offentliga rum genom att bygga in skydd redan i designen, med principer för avskräckning, upptäckt och hantering av hot.

Det är viktigt att perspektiv på brottsförebyggande och trygghetsfrämjande arbete integreras i samhällsbyggnadsprocessen. En funktionsblandad och levande stadsmiljö, där människor trivs och vill vara, bidrar till trygghet. Därför är lokalisering av kulturverksamheter, butiker och restauranger också en viktig del av trygghetsskapandet.

En genomtänkt gestaltning bör planeras in från början då säkerhetsåtgärder vidtas. Om gestaltningen i stället blir ett utanpåverk i efterhand

ökar risken att säkerhetsåtgärderna inte passar in i stadsbilden. Ogenomtänkt gestaltning kan göra att otrygghet höjs.

Regeringen inkluderade under 2025 Brottsförebyggande rådet (Brå) i Rådet för levande städer. Brå har publicerat kunskapsstöd om situationell prevention – att förhindra eller försvåra att brott begås genom att förändra den aktuella platsen eller situationen där brott kan begås. I underlaget ingår att förebygga brott genom arkitektur och stadsplanering (*Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED*). Boverket lyfter i sin rapport Trygga och jämställda stads- och boendemiljöer (Boverket 2024:27) evidens som visar att renoveringar och nybyggnationer enligt CPTED-principer kan minska brottsligheten och öka tryggheten i ett område, samt att metoden har visat sig vara effektiv när den används i kombination med sociala insatser som involverar boende.

Regeringen anser att det behövs mer evidensbaserad kunskap om situationella åtgärder för trygghet och säkerhet. Regeringen har därför gett Brå och Boverket i uppdrag (Ju2026/00245) att i nära samarbete stärka arbetet med trygghetsskapande och brottsförebyggande åtgärder i den byggda miljön. Syftet är att öka människors trygghet och minska brottsligheten i bostadsområden och på andra platser genom att bidra till att lokala aktörer arbetar kunskapsbaserat, vidtar åtgärder som är effektiva samt stärker områdessamverkan. Satsningen kompletterar redan pågående arbete och de medel som har avsatts till Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas), efter förslag i den forskningspolitiska propositionen Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta (prop. 2024/25:60), för ökad kunskap om betydelsen av planeringen samt den byggda miljöns utformning för trygghet och brottsförebyggande arbete. Tillsammans utgör Brås, Boverkets och Formas arbete inom dessa frågor ett nationellt kunskapscentrum för trygghet och säkerhet i den byggda miljön.

Situationell prevention är relevant för alla våra offentliga rum, men inte minst där barn och ungdomar rör sig. Regeringen har därför i Brås och Statens skolverks regleringsbrev för 2025 gett myndigheterna i uppdrag att kartlägga arbetet med situationell brottsprevention i skolväsendet. I uppdraget ingår att ta fram och sprida evidensbaserat och praktisknära kunskaps- och metodstöd när det gäller hur skolväsendet kan arbeta med situationell brottsprevention.

Under hösten 2025 bjöd ArkDes in till Beredd – en programserie om beredskap, klimatanpassning och robust samhällsplanering.

Att diskutera dessa frågor i en publik kontext bidrar till att öka medvetenheten i samhället kring avgörande framtidsfrågor. Även om en stor del av ansvaret i dessa frågor ligger på det offentliga bygger samhällets krisberedskap på att alla tar ansvar och arkitektur, form och design behöver vara en del av en löpande dialog om detta.

Den lösningsorientering som kännetecknar arkitektur, form och design är avgörande i att möta de allt större utmaningarna gällande beredskap och trygghet.

Arkitektur, form och design är avgörande i utformningen och våra upplevelser av vård och välfärd, där exempelvis medveten gestaltning och offentlig konst i sjukhus kan påverka patienters och anhörigas välmående. Omsorgsfullt gestaltade byggda miljöer främjar välbefinnande medan bristfälligt gestaltade miljöer kan bidra till att den fysiska och psykiska hälsan påverkas negativt.

Boverket tar i Jämställdhet i samhällsplaneringen (2026) upp att såväl bostadsort som arbetsmarknadssituation, boendeförhållanden och tillgängliga omsorgsformer för barn och äldre medför både möjligheter och begränsningar för kvinnors och mäns vardagsliv. I sin redogörelse för nationella mål kopplade till vårdens miljöer (Boverket 2024) lyfter myndigheten vidare att kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet i samhällets alla sektorer samt kopplar detta särskilt till planering, utformning och förvaltning av vårdmiljöer.

Av skrivelsen Ny strategi för levande och trygga städer (skr. 2024/25:96) framgår att den byggda miljöns utformning påverkar människors livskvalitet i stor utsträckning, både praktiskt, ekonomiskt och upplevelsemässigt. Våra livsmiljöer behöver kunna erbjuda ytor för idrottsutövning, fysisk aktivitet och vardagsrörelse för att kunna sänka trösklarna för en mer hälsosam livsstil bland befolkningen. Till exempel påverkar närmiljöns utbud av lekplatser, utegym, idrottsanläggningar, närhet till promenadstråk, cykelvägar och motionsspår hur mycket människor rör sig. En god bebyggd miljö som stimulerar till fysisk aktivitet och vardagsrörelse bidrar inte bara till bättre folkhälsa utan även till att fler människor vistas ute i samhället, vilket i sin tur kan bidra till ökad social interaktion och trygghet.

I sin uppföljning av politiken för gestaltad livsmiljö (2020) rekommenderar ArkDes att betydelsen av att säkra friytor för fler, exempelvis rekreationsytor, ska lyftas.

I januari 2026 fick Boverket i uppdrag av regeringen (S2026/00097) att stödja kommuner och föreningar med kunskap och processtöd för att öka tillgången till idrottshallar och annan plats för idrott. Detta uppdrag följer på ett tidigare uppdrag som Boverket fick i regleringsbrevet för 2025 om att samla in, redovisa och sprida lärande exempel om planering och gestaltning av idrottsanläggningar.

Regeringen beslutade i januari 2026 (S2025/02073) även att tilldela Riksidrottsförbundet (RF) 240 miljoner kronor för delfinansiering av lokala nybyggnads- och renoveringsprojekt för idrottshallar och annan plats för idrott. Redan under 2024 fördelade RF, efter beslut av regeringen, 130 miljoner kronor i anläggningsstöd, som en kapacitetsstärkande insats inför införandet av fritidskortet.

För att nå alla barn och erbjuda dem väl gestaltade miljöer som ger förutsättningar för att vara fysiskt aktiva och må väl spelar förskolan och skolan en avgörande roll. Boverket tog 2024 fram en vägledning om förskolors och skolors fysiska miljö som riktar sig till offentliga och enskilda aktörer under hela gestaltungsprocessen.

Våren 2024 beviljades 13 forskningsprojekt sammanlagt 64 miljoner kronor i Formas utlysning Gestaltad livsmiljö för hälsa och välbefinnande.

Det största bidraget gick till ett projekt om att säkerställa grönytor i städer, vilket är viktigt för folkhälsan och även för motståndskraften vid exempelvis stor nederbörd eller värmeböljor.

Det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.

Myndigheten för delaktighet, som ingår i Rådet för levande städer, har tagit fram ett stödmaterial för kommuner som vill utveckla sitt arbete med inkluderande utomhusmiljöer för barn och unga, vilket resulterat i vägledningen Inkluderande lekmiljöer tillsammans med Örebro kommun och Örebro universitet från 2024. Av vägledningen framgår vikten av universell utformning, dvs. en sådan utformning av produkter, miljöer och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning.

Vid sidan av befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar för individens självständighet samt att förebygga och motverka diskriminering är just principen om universell utformning ett av de fyra områdena mot vilket genomförandet av funktionshinderspolitiken inriktas.

I linje med detta publicerade Boverket 2025 en guide kring enkelt avhjälpna hinder, avsedd för exempelvis privata eller offentliga fastighetsägare, bostadsrättsföreningsstyrelser eller tillsynsansvariga i kommunen. Syftet med guiden är att möjliggöra för personer med funktionsnedsättning att vara aktiva samhällsmedborgare på mer jämställda villkor samtidigt som förbättringar underlättar för de flesta och kan göra miljöer säkrare att använda.

Förståelsen för hur gestaltning av god kvalitet bidrar till hälsa och tillgänglighet är viktig för välmående samhällen och behöver förankras vidare och bredare.

6.3 Miljömässig hållbarhet

Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö, ett av 16 miljökvalitetsmål som antagits av riksdagen, fastställer att städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas. I regeringens senaste bedömning av måluppfyllelsen (prop. 2025/26:1) bedöms nuvarande beslutade eller planerade styrmedel inte vara tillräckliga för att nå miljökvalitetsmålet till 2030.

Att nå miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö är en möjlighet för samhället och inspiration behövs från lyckade exempel som inte gör avkall på centrala värden för ändamålet. Det är en fråga inte bara för det offentliga, men också för näringsliv, civilsamhälle och individ. Det krävs att nya, kreativa lösningar tas fram, och arkitektur, form och design har en

viktig roll att spela i sammanhanget. I sin uppföljning av politiken för gestaltad livsmiljö (2020) lyfter ArkDes särskilt vikten av återbruk av byggnadsverk och byggnadsmaterial.

Att utnyttja det byggnadsbestånd som redan finns är både resurs- och klimatsmart samt ett viktigt komplement till att bygga nytt för att åstadkomma fler bostäder. Det skulle också kunna minska arean som är i behov av uppvärmning, och därmed indirekt minska utsläppen. Omvandling–*RE:purpose* är ett praktisknära forskningsprojekt från 2025 i samarbete mellan ArkDes, Boverket, Riksantikvarieämbetet och Fastighetsägarna kring hur man genom kunskapsuppbyggnad och spekulativ gestaltning (inriktad på framtida utmaningar) kan omvandla och utveckla befintliga byggnader i stället för att riva och bygga nytt. På tre fastigheter i Sverige har utvalda team under 2025 tagit fram metoder och gestaltungsförslag som tar vara på fastigheternas byggda strukturer och befintliga kvaliteter. Genomslaget för dessa kan bli mycket stora då samarbetet involverar de faktiska fastighetsägarna.

Regeringen har därtill förlängt uppdraget till Formas om ett nationellt forskningsprogram om hållbart samhällsbyggande (prop. 2024/25:60). Genom att öka den vetenskapliga basen för nya material samt resurseffektivitet i byggsektorn kan arbetet med ett hållbart samhällsbyggande stärkas samtidigt som nya material och cirkulära lösningar kan främja bygg- och fastighetssektorns klimatomställning.

Vinnova, Formas och Energimyndigheten finansierar årligen de strategiska innovationsprogrammen Viable Cities (2017–2030), ShiftSweden (2024–2034) om framtidens mobilitet och samhällsbyggande och SustainGov (2024–2034) för att göra offentlig sektor till en aktiv möjliggörare för hållbarhetsomställningen.

Utöver att initiera och bidra till nya lösningar kan det offentliga visa på de lösningar och initiativ som redan finns och som uppstått helt utifrån behoven på marknaden. Utmärkelsen Årets strålkastare gick 2022 till Svenska Byggnadsvårdsföreningen, som visar på hur civilsamhällesengagemang kan göra stor skillnad såväl opinionsbildningsmässigt som konkret. År 2024 gick Årets strålkastare till Hållbara Hus i Västra Götaland, en företagsförening för hantverkare, materialleverantörer och konsulter inom byggnadsvård och ekologiskt byggande som bl.a. erbjuder kompetenshöjande fortbildning och certifieringskurser och som visar på vikten av näringslivets eget engagemang.

Regeringen ser att plan- och byggprocessen har stor betydelse för att skapa samhällen som kan hantera klimatförändringarnas effekter och nå klimatmålen. Den ska främja principen om cirkularitet, att resurser används så länge som möjligt genom olika insatser. Gestaltningen omfattar inte bara husen. Man behöver även se möjligheterna i grönstrukturen och naturbaserade lösningar på de utmaningar som våra samhällen möter till följd av ett förändrat klimat.

Avfallet från byggsektorn motsvarar 39 procent av allt genererat avfall i Sverige och 20 procent av allt farligt avfall, när gruvavfall räknats bort. Även om byggsektorn har en stor inverkan på miljö och klimat, och därför stora möjligheter att bidra till att nå miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö, behövs åtgärder också inom mindre storskaliga områden. Designen spelar en mycket viktig roll för den miljömässiga hållbarheten.

Utformningen kan bidra till att föremål inte behöver bytas ut och har tilltalande egenskaper som gör att vi vill behålla det vi har.

I Naturvårdsverkets nationella avfallsförebyggande program 2024–2030, Ett cirkulärt Sverige tänker efter – före! (Naturvårdsverkets rapport 7170) slås fast att val som görs i samband med designfasen är grundläggande för att produkter som sätts på marknaden är anpassade för lång livslängd, återanvändning och giftfria och resurseffektiva kretslopp. Dessutom påverkar designmässiga beslut om materialval, färg, tillsatser och hur produkterna kan underhållas och repareras den teoretiska livslängden.

I Design som utvecklingskraft (Föreningen Svensk Form och SVID, 2022) menar författarna att hållbarhet är en hygienfaktor som alla förhåller sig till och att begreppet cirkularitet i dag är brett förankrat inom designbranschen. Utvecklad pedagogik som ökar förståelsen mellan discipliner menar man skulle kunna leda till att designprocesser utnyttjas i högre utsträckning för klimatomställning och transformation.

Regeringen ser möjligheter till bred och ökad samverkan kring arkitekturens, formens och designens roll för miljömässig hållbarhet som det offentliga skulle kunna bidra till. Det finns omfattande både samhällsekonomiska och miljömässiga fördelar av ett mer effektivt utnyttjade av byggnadsbeståndet. Det handlar bl.a. om att ge byggnader en ny användning – en uppgift där kreativiteten och innovationskraften inom arkitektur, form och design spelar en viktig roll.

7 Moderna museet – en stark och tydlig aktör inom konst, arkitektur, form och design

Den 1 januari 2026 inordnades ArkDes och Statens konstråds uppgifter i Moderna museet. Regeringens syfte med organisationsförändringen är att möjliggöra synergieffekter som stärker arbetet med konst, arkitektur, form och design i hela landet och att utveckla nya publikupplevelser för medborgarna.

Regeringen fattade beslut om organisationsförändringen med utgångspunkt i departementspromemorian Moderna – en ny myndighet för modern konst, arkitektur och design (Ds 2025:2). I promemorian beskrivs hur en större myndighet mer kraftfullt kan arbeta för att öka kunskapen om modern och samtida konst, offentlig konst, arkitektur, form och design samt även göra verksamheten tillgänglig för en bredare publik. Utredaren lyfter även att genom de tre myndigheternas samlade erfarenheter och arbetssätt kan samverkan, tillgänglighet och arbetet med de olika konstformerna i hela landet stärkas.

Regeringen bedömer sammantaget att det genom inordnandet av ArkDes och Statens konstråds uppgifter i Moderna museet har skapats en stark och tydlig aktör inom konst, arkitektur, form och design i Sverige.

Moderna museet är sedan länge Sveriges ledande institution för modern och samtida konst. I och med organisationsförändringen får myndigheten

också i uppgift att främja förståelsen och intresset för konstens, den offentliga konstens, arkitekturens, designens och formens värden och betydelse för individen och för samhällets utveckling. Myndigheten ska även medverka till att skapa offentlig konst och gestaltningar som blir betydelsefulla inslag i samhället. Myndighetens ansvars- och samlingsområden omfattar nu konst i alla dess former samt föremål som har samband med arkitekturområdet, företrädesvis från tiden efter 1900.

Mot bakgrund av att de tre myndigheterna var lokaliserade på Skeppsholmen i Stockholm lyfter utredaren öns betydelse som mötesplats för konst och kultur och att den ytterligare kan stärkas genom att de tre myndigheterna blir en. Regeringen delar denna bedömning. Med en stark och synlig museimyndighet kan dialogen och samarbetet med andra aktörer som verkar på Skeppsholmen öka och bidra till att göra platsen ännu mer tillgänglig, levande och attraktiv.

Regeringen har beslutat att det inom myndigheten ska finnas ett centrum för arkitektur, form, design och offentlig konst med uppgift att vara en nationell mötesplats för kunskap grundad på praktik och forskning. Arbetet inom centrumet ska bidra till att det mål som riksdagen har fastställt för arkitektur, form och design uppnås. Genom de erfarenheter och kompetenser som samlas i centrumet skapas förutsättningar för att politikområdets perspektiv fortsatt ska vara relevanta och omhändertags, men också stärkas i hela landet. Det bidrar till fler röster och ett delat ansvar, där arkitekturens, formens och designens samt den offentliga konstens kreativa kärna och värdeskapande lyfts och blir en angelägenhet för fler.

8 Uppföljning av måluppfyllelsen

Regeringens bedömning

En uppföljning av arbetet för att nå målet för arkitektur, form och design bör göras vart fjärde år för att ge berörda aktörer en gemensam lägesbild som kan vara en utgångspunkt för fortsatt samverkan och arbete.

Sedan ArkDes fått den instruktionsenliga uppgiften att vara mötesplats för aktörerna inom området, fick myndigheten också i uppgift att verka för att det mål som riksdagen har fastställt för arkitektur, form och design uppnås. Myndigheten fick även i uppgift att följa upp politikens genomslag på området och vid behov föreslå åtgärder för att stärka måluppfyllelsen. Denna ordning bedömdes senare vara olämplig i den myndighetsanalys av ArkDes som Statskontoret på uppdrag av regeringen lämnade i april 2023 (Statskontoret 2023:9). I rapporten konstaterar Statskontoret att det är ovanligt att museimyndigheter har uppföljningsuppdrag och att verksamheten inte var anpassad för att göra systematiska uppföljningar. Statskontoret ansåg att ArkDes instruktion var otydlig i vissa delar, exempelvis gällande hur mötesplatsuppdraget och uppgiften att verka för att målet för arkitektur, form och design uppnås hör samman. Statskontoret

föreslog bl.a. mot bakgrund av detta att uppgiften att följa upp genomslaget för politiken för gestaltad livsmiljö skulle lyftas bort från ArkDes. Regeringen delade bedömningen och tog i februari 2024 bort denna uppgift från myndighetens instruktion. Således har inga fler uppföljningsrapporter gjorts därefter. Med anledning av Statskontorets rekommendationer avser regeringen inte att ge Moderna museet ett liknande uppföljningsuppdrag. Myndigheten ska dock verka för att målet uppnås.

Med regeringens nya inriktning för arbetet mot målet, som det redogörs för i denna skrivelse, är syftet att engagera flera och olika typer av aktörer. Den mångfald av aktörer som det resulterar i är ett ändamål i sig, men det ställer än högre krav på en mer systematisk uppföljning av måluppfyllelsen.

Det är ett statligt ansvar att följa måluppfyllelsen inom området. Regeringen bedömer att en uppföljning bör göras vart fjärde år, i slutet av varje mandatperiod. Det skulle exempelvis kunna ske genom en utredning eller ett regeringsuppdrag. På så sätt kan ett mer systematiskt helhetsgrepp tas om måluppfyllelsen. Vidare kan insatser och resultat för varje mandatperiod summeras med lärdomar och rekommendationer för nästa. Detta skulle ge berörda aktörer en gemensam lägesbild som kan vara en utgångspunkt för fortsatt samverkan och arbete.

Kulturdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 mars 2026

Närvarande: statsminister Kristersson, ordförande, och statsråden Busch, Svantesson, Edholm, Waltersson Grönvall, Strömmer, Forssmed, Tenje, Forssell, Slottner, Wykman, Bohlin, Dousa, Britz, Lann

Föredragande: statsrådet Britz

Regeringen beslutar skrivelse Attraktiva platser – bredare genomslag för politiken för arkitektur, form och design